

MATERIÁLY

XII MEZINÁRODNÍ VĚDECKO - PRAKTICKÁ
KONFERENCE

«VĚDA A VZNIK - 2016»

22 - 30 prosinců 2016 roku

Díl 6

Filologie

Praha
Publishing House «Education and Science» s.r.o
2016

FILOLOGIE

Metody výuky jazyka a literatury

К. ф.н. Стадній А. С., Мошноріз М. М.

Вінницький національний технічний університет, Україна

ПАРЕМІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У лінгводидактиці активно використовують паремії, що мають педагогічну та культурну цінність. Термін «паремія» грецького походження й означає «прислів'я, приказка». У «Енциклопедії української мови» подано таку дефініцію терміна: «До класу паремій належать: прислів'я і приказки, примовки, загадки, прикмети, „ділові“ вислови, повір'я, „віші“ сни, ворожби, задачі, головоломки, скоромовки, пустомовки, замовляння, небилиці, нісенітниці, одномоментні анекдоти, казкові формули тощо» [9, с.460]. Під пареміями в цьому дослідженні розуміємо «предикативні структури на позначення узагальнених комунікативних ситуацій, які співвідносяться з прецедентними феноменами, що ґрунтуються на фонових знаннях комунікантів та визначають стратегію моральної поведінки кожної людини й соціуму загалом. Усі одиниці пареміології (прислів'я, приказки, афоризми, примовки, повір'я, прикмети, замовляння, нісенітниці, казкові формули тощо) становлять кліше і їх використовують у ролі знаків. Одночасно паремії є текстами – фольклорними чи книжними, які позначені ознакою автосемантиї (мають самодостатнє значення і можуть вживатися самостійно)» [3, с. 5].

Головною метою вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі є формування комунікативної компетенції в різних сферах суспільної діяльності. На уроках української мови як іноземної закладається основа, на якій ґрунтується подальше практичне застосування української мови студентами-іноземцями у ВНЗ. Під час вивчення української мови іноземцями виникає проблема оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування та взаємодії. Для розв'язання цієї проблеми найбільш ефективним є формування комунікативної

компетентності студентів-іноземців. Погоджуємося з твердженням О. Горошкіної, що «успішне формування комунікативної компетентності іноземних студентів залежить від ознайомлення студентів з національно-культурними особливостями соціальної та мовленнєвої поведінки українців, а також уміння користуватися здобутими знаннями в процесі спілкування» [1, с.30]. На думку І. Голубовської, саме «паремії віддзеркалюють загальнолюдські пріоритети, водночас фіксують національно зумовлені ціннісні уявлення народу про світ і буття в ньому» [2, с.66]. Унікальність прислів'їв та приказок виділяє їх з-поміж інших жанрів фольклору і робить невичерпним джерелом дослідження для багатьох наук [4, с.34]. Тому зрозумілим є активне дослідження паремій, які мають педагогічну та культурну цінність у лінгводидактиці.

З. Коцюба вважає, що «фольклорний бум» виник наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. як у зарубіжному, так і у вітчизняному мовознавстві (В. Жуков, Є. Іванов, В. Калашник, А. Королькова, М. Котова, В. Мокієнко, Г. Пермяков, Л. Савєнкова, Т. Радзієвська, В. Ужченко, Н. Шарманова та ін.) [4, с.37].

Використання прислів'їв та приказок на уроках української мови як іноземної створює ідеальні умови для розвитку мовлення студентів на різних етапах і рівнях навчання.

Мовознавці Т. Помаранцева, З. Тарланов, Л. Савєнкова, Г. Сідоркова, М. Стельмах пропонують використовувати прислів'я та приказки на уроках іноземної мови з навчально-виховною метою, щоб допомогти краще зрозуміти носіїв цієї мови, бо саме в пареміях відображено особливості історії, культури, побуту певного народу.

Актуальність проведеного дослідження обумовлена широким використанням прислів'їв та приказок в усіх сучасних мовах з дидактичною метою. Паремії є важливим складником у процесі лінгвокраїнознавчого вивчення мови. Лінгвокраїнознавча змістова має на меті розширення знань іноземних студентів про культуру, традиції українського народу, про їхні особливості. Цю роботу можна органічно поєднати з іншими аспектами навчання й реалізувати за допомогою паремій.

Мета розвідки – визначити завдання, прийоми та способи використання прислів'їв та приказок з дидактичною метою на уроках української як іноземної.

Об'єктом нашого дослідження є прислів'я та приказки як засоби вивчення української мови як іноземної.

Прислів'я та приказки – багатий матеріал, який рекомендують використовувати під час вивчення іноземних мов. Відомо, що ще в X столітті одним із засобів вивчення латини в Англії були прислів'я. Уживання паремій у практиці викладання української мови як іноземної безсумнівно сприятиме кращому оволодінню цим предметом, розширюючи знання про мову, лексичний запас й особливості його функціонування. З іншого боку вивчення прислів'їв та приказок на уроках української як іноземної є додатковим джерелом країнознавчих знань, полікультурного виховання іноземних студентів.

Досвід підтверджує, що одним із ефективних прийомів зацікавлення студентів-іноземців до вивчення української мови, стимулювання їхньої активності, працездатності, є використання прислів'їв та приказок на уроках української мови як іноземної, оскільки влучні образні висловлення активізують увагу студентів, спонукають шукати в рідній мові відповідники, подібні за лексичним складом, комунікативним значенням, стилістичним забарвленням.

Паремії доцільно застосовувати на різних етапах вивчення української мови як іноземної. На початковому етапі прислів'я, приказки, скоромовки сприяють постановці звукової складової мовлення, правильному наголошуванню слів та вимови інтонаційних моделей. Замість окремих слів та словосполучень, які містять той чи інший звук, можна запропонувати підібрані прислів'я та приказки. Такий вид роботи буде актуальним під час проведення фонетичної зарядки. Прислів'я, приказки варто добирати залежно від того, який звук відпрацьовується: *«Або пан, або пропав»*, *«Хто питає, той не блудить»*, *«Лихий доброго псує»*, *«Біда на світі, коли немає правди»*, *«Покора стіну пробиває»*, *«Не бери, де не поклав»*, *«Біда біду тягне»* (артикуляція звуків [б], [п]); *«Від теплого слова і лід розмерзає»*, *«Не родись багатий, а родись щасливий»* (артикуляція звуків [д], [т]); *«Знайшов – не скач, згубив – не плач»*, *«Правда світліша за сонце»*, *«Справжнє щастя завжди попереду»* (артикуляція звуків [з], [с]); *«З вогнем не жартуй»*, *«Швидший за язик»*, *«Їж борщ з грибами, і держи язик за зубами»* (артикуляція звуків [з], [ж]); *«Шабля ранить голову, а слово – душу»*, *«Шануй батька і няньку, буде тобі скрізь гладенько»*, *«Всяка пташка своє гніздо знає»* (артикуляція звуків [с], [ш]); *«Гостре словечко коле сердечко»*, *«Слово старше, ніж гроші»*, *«І від солодких слів буває гірко»* (артикуляція звуків [р], [л]); *«Скажеш – не вернеш, напишеш – не зітреш»*, *«Кожен край має свій звичай»* (артикуляція звуків [ж], [ш]).

Якщо на початковому етапі використання прислів'їв та приказок сприяє формуванню навичок вимови, то на основному етапі навчання студентів-іноземців – для підтримання та удосконалення навичок правильної вимови, розвитку словникового запасу. На заняттях іноземні студенти вчать розуміти семантику, функції та образність паремій, адже значення слів, що входять до складу фразеологічних одиниць, не завжди впливає на значення прислів'їв і приказок, та вживати влучні висловлювання в мовленні відповідно до ситуації спілкування.

Використовують прислів'я та приказки й під час засвоєння лексичних і граматичних явищ. Зокрема за допомогою стійких словосполучень можна практикувати вивчення певних граматичних тем, виконуючи традиційні вправи:

Антоніми / синоніми: *«Багато диму – мало тепла», «Більше діла – менше слів», «Гірка робота, а солодкий хліб», «Високо літаєш та низько сядеш», «З великої хмари – малий дощ», «Наша казка гарна, нова, починаймо її знову», «Переливає з пустого в порожнє», «Знай більше, а говори менше», «Де не було початку, не буде й кінця».*

Частини мови:

а) дієслово (часи дієслів, особові закінчення дієслів, способи, види дієслів): *«Говори до гори, а гора горою», «То снідаю, то обідаю – і погуляти ніколи», «Ховається від роботи, як пес від мух», «Посидь, Уляно, бо ще рано», «Виснався, та не вилежався», «Їсть за вовка, робить за комара», «Гуляй, тату, – завтра свято», «Добре роби – добре й буде», «Сказав, та не зав'язав», «Тихе слово і гнів переможе», «Тихше їдеш – далі будеш», «Хто дбає, той має», «Вчися все життя і у життя», «За що купив, за те й продав»;*

б) прикметник (рід, число, відмінки, ступені порівняння): *«Гірка наука, зате плоди її солодкі», «Багатий бідного не знає», «Гіркий чужий хліб», «З великої хмари малий дощ», «Правда світліша за сонце», «Більше діла – менше слів», «Слово – не стріла, а глибше ранить»;*

в) іменник (рід, число, відмінки, конкретні та абстрактні, власні й загальні значення): *«Пташині – воля, людині – мир», «Як мед, то й ложкою», «Заздрість здоров'я їсть», «Без здоров'я нема щастя», «Син мій, а розум у нього свій», «Парочка – Мартин та Одарочка!», «Де Крим, де Рим, а де попова груша», «Не один пес Гривко», «Не для Гриця паляниця»;*

г) займенник (рід, число, відмінки, розряди): «Хто знання має, той мур ламає», «Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько», «Гарна година, та ні з ким полаятись», «Йому пальця в рот не клади», «Ми з тобою – як риба з водою: я на лід, а ти під спід», «Знають сусіди твої біди»;

д) прислівник: «Косо, криво, аби живо», «Гарно пише, та брехнею дише», «Говорить прямо, а робить криво», «Моя хата скраю», «Бесіди багато, а розуму малувато»;

е) числівник (кількісні й порядкові, рід, відмінки): «Сім разів відміряй, а один відріж», «Семеро одного не ждуть», «Влітку один тиждень рік годує», «Одна голова добре, а дві – краще», «Мати одною рукою б'є, а другою гладить»;

є) службові частини мови: «От Юхим – і із води вийде сухим!», «В очі співає, а позаочі лає», «Тихий-тихий, а у вухо влізе», «Що на умі, то й на язичі», «Сама б собі за це їсти не дала».

Синтаксис:

а) звертання: «Їж, Мартине, мати ще підкине», «Не літай, вороно, у чужі хороми», «Посидь, Уляно, бо ще рано», «Не сунься, середа, поперед четверга», «Поможи, Боже, і нашим, і вашим»;

б) порівняння: «Ходить, як овечка, а буцькає, як баран», «Знає, як старий», «Щебече, як соловейко, а кусає, як гадюка», «Гарна, як свиня в дощ», «Сміливий, як жаба: з маху у воду»;

в) складносурядні речення: «Сонце блищить, а мороз тріщить», «Грудень рік кінчає, а зиму починає», «Праця чоловіка годує, а лінь марнує»;

г) складнопідрядні речення: «Треба нахилитися, щоб з криниці води напиться», «Де багато пташок, там нема комашок», «То сніг, то завірюха, то вже зима біля вуха»;

д) конструкції із прямою мовою: « – Що дурень робить? – Воду міряє!», «Заліз кіт на сало та й кричить: «Мало!», «Казав пан: «Кожух дам», – та слово його тепле».

Лексико-граматичне багатство прислів'їв та приказок дозволяє використовувати їх не тільки під час пояснення, закріплення й систематизації багатьох граматичних явищ, але й для збагачення лексичного запасу. Знання студентами-іноземцями українських паремій збагачує їхній словниковий запас, допомагає їм засвоїти образний склад та засоби мови, розвиває пам'ять, логічне мислення. Як зазначає Л. П. Матвійшин, «фразеологізми та прислів'я, які

представляють собою твори в мініатюрі, узагальнюють і типізують кожен окремий вияв суспільного та особистого життя в досвіді цілих поколінь, є прекрасним засобом для розширення продуктивного лексичного запасу студентів. Прислів'я допомагають краще ознайомитися з культурою країни» [6, с.2]. Тому радимо використовувати прислів'я та приказки під час вивчення лексичних тем:

Навчання: *«Без муки не має науки», «Борода не робить чоловіка мудрим», «Вчитися ніколи не пізно», «Гарно того вчити, хто хоче все знати».*

Пори року: *«Весна всім красна», «Готуй сани влітку, а воза взимку», «Зима без снігу, як літо без хліба».*

Харчування: *«Водою ситий не будеш», «Паляниця – хлібові сестриця», «Без солі, без хліба немає обіда», «З неба хліб не падає», «З печі сирого хліба не виїмають», «Борщ та каша – їжа наша».*

Стосунки між людьми: *«Друзі пізнаються в біді», «Нема науки без муки», «Говори мало, слухай багато, а думай ще більше», «Краще добрий сусіда, ніж поганий родич», «Чого мама научить, те й дочка знає», «Хто матір забуває, того Бог карає».*

Комунікативний підхід під час вивчення іноземної мови спрямований на практику спілкування. На нашу думку, цей метод буде ефективним, якщо викладач використовує прислів'я та приказки на уроках української мови як іноземної, які заохочують студентів-іноземців висловлювати свої думки українською, брати участь у діалогах і полілогах. Застосування прислів'їв та приказок сприяє роботі студентів із словником. Можна запропонувати студентам чимало цікавих завдань із використанням прислів'їв та приказок:

Пояснити за контекстом значення поданих прислів'їв та приказок: *«Семеро одного не чекають», «Сім п'ятниць на тиждень», «Сім раз відмір, один відріж».*

Із запропонованих прислів'їв виписати іменники (прикметники, займенники, числівники) у формі певного відмінка однини чи множини.

Виписати дієслова доконаного або недоконаного виду.

Виписати іменники, числівники, прикметники, займенники.

Скласти психологічний портрет своїх друзів, використовуючи прислів'я.

Серед запропонованих прислів'їв обрати одне, яке відповідає змісту прочитаного тексту.

Дібрати прислів'я-еквіваленти в рідній мові.

За поданим прислів'ям скласти діалог: *«Більше діла – менше слів»*, *«За одного вченого дають десять невчених»*, *«Добре роби – добре й буде»*.

Вставити потрібне слово в подане прислів'я: *«Світ не без __ людей»*, *«Час все __»*, *«Краще __, ніж ніколи»*.

Підібрати прислів'я-синоніми або антоніми.

Визначити прислів'я за ілюстрацією.

Переписати прислів'я, слова в дужках поставити в потрібній граматичній формі.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що паремії – стійкі, відтворювані, культурно марковані одиниці, що зберігають історію й культуру народу. Використання паремій на уроках української мови як іноземної є важливим засобом пояснення і засвоєння граматичного матеріалу, засобом збагачення активного та пасивного словникового запасу студентів-іноземців, розвитку їхнього виразного мовлення та джерелом країнознавчої інформації.

Література:

1. Горошкіна О. Соціокультурний аспект навчання української мови як іноземної / О. Горошкіна // Українська мова і література в школах України. – 2015. – № 9. – С. 30–32.
2. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільності / І. О. Голубовська // Мовознавство. – 2004. – №2-3. – С. 66–74.
3. Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – 349 с.
4. Коцюба З. Г. Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження / З. Г. Коцюба // Мовознавство. – 2009. – №2. – С. 34–47.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

6. Матвійшин Л. П. Використання фразеологізмів на заняттях німецької мови як засобу розширення продуктивного лексичного запасу студентів немовних вузів [Електронний ресурс] / Л. П. Матвійшин // IV Международная научно-практическая конференция «Образовательный процесс: взгляд изнутри» (29-30 ноября 2010) – Режим доступа: http://www.confcontact.com/20102911/2_matv.htm
7. Стельмах М. Застосування прислів'їв у вивченні категорії модальності перської мови / Марта Стельмах// Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип. 54. – С.145 –152.
8. Українські народні прислів'я та приказки /Упор. В. Бобкова та ін. Ред. Сидоренко М. В. – К.: Вид-во художньої літератури, 1963. – 791 с.
9. Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 2004. – 824 с.